

Elke zin is moreel geladen in Arendts erudiete essays

Tussen verleden en toekomst

Hannah Arendt

Vert. Willem Visser

Inl. Jerome Kohn

Octavo; 384 blz. € 29,50

★★★★

De auteur

De Duits-Amerikaanse filosoof Hannah Arendt (1906-1975) noemde zichzelf bij voorkeur politiek denker. Ze studeerde filosofie en theologie, onder anderen bij Martin Heidegger. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vluchtte ze via Parijs naar de Verenigde Staten. Haar bekendste werken zijn *The Origins of Totalitarianism* (1951), *The Human Condition* (1958) en *Eichmann in Jeruzalem* (1963).

Het boek

Het begin van de filosofie is als een grondakkoord dat in eindeloze modulaties door de geschiedenis van het denken klinkt, schrijft Hannah Arendt in het eerste essay van deze bundel, *Traditie en de moderne tijd* uit 1954. Het grondakkoord treft de luisteraar krachtig als het voor het eerst klinkt, maar tegen het einde wordt het knarsend en vals.

Zo is het gesteld met het einde van de traditie in de filosofie. Die begon bij de oude Grieken die het denken voorop stelden, en eindigde bij Marx, stelt Arendt. Marx riep immers de filosofen op om de wereld te veranderen, waarbij hij 'geweld' de vroedvrouw van de geschiedenis noemde.

Volgens Arendt is die traditie nu voorbij. Waarom? Omdat de menselijke ervaring sinds de Tweede Wereldoorlog en het stalinisme niet meer strookt met wat alle filosofen daarvoor hebben gedacht. Het politieke denken kan niet langer vertrouwen op die traditie, maar is ook niet bepaald op de toekomst voorbereid.

Deze essays van Hannah Arendt zijn, aldus de achterflap, oefeningen in het politieke denken zonder een beroep te doen op de traditionele categorieën van de politieke filosofie. Arendt begint hier opnieuw te reflecteren op begrippen als vrijheid, waarheid, geschiedenis en autoriteit.

Arendt is ernstig en erudiet. Zoals in *De crisis in de cultuur*, waarin ze zich afvraagt wat cultuur betekent in een 'massamaatschappij' waar vermaak goed verkoopt. Of als ze nadenkt over de vraag wat de verovering van de ruimte betekent voor de status van de mens.

Einsteins beeld van de onafhankelijke, 'in de ruimte zwevende waarnemer' blijkt nu realiteit, maar een astronaut kan geen seconde leven zonder de technolo-

gie waarin die is verpakt.

Het essay *De crisis in het onderwijs* draait om nieuwe Amerikaanse onderwijsmethoden waardoor kinderen slecht leren lezen. Hoe actueel! Nauwkeurig fileert ze progressieve opvattingen over onderwijs. Ze benadrukt dat onderwijs vraagt om een morele houding: kinderen kunnen alleen bloeien in een veilige privésfeer, en niet voortdurend blootstaan aan de publieke sfeer. Ook moeten volwassenen ze niet veroordelen tot een 'kinderwereld' maar hun wereld juist delen met kinderen. Leren over hoe je je leven leidt, is minder belangrijk dan leren hoe de wereld in elkaar steekt.

Fragment

'De kwalificaties van de docent bestaan in kennis van de wereld en de bekwaamheid om die kennis op anderen over te dragen, maar zijn autoriteit berust op zijn gevoel van verantwoordelijkheid voor die wereld. Ten overstaan van het kind is het alsof hij de vertegenwoordiger is van alle volwassen wereldbewoners, die op de details wijst en tegen het kind zegt: "Dit is onze wereld".'

Reden om dit boek niet te lezen

Hoewel Arendt zegt dat deze essays de lezers uitnodigen tot meedenken, hebben ze constant een hoog abstractieniveau. Verwacht geen literaire formuleringen of levendige anekdotes, maar wel veel referenties aan Griekse en Romeinse filosofen, met een hoofdrol voor Plato. Dat maakt deze Arendt tot een veeleisend leesavontuur.

Reden om dit boek wel te lezen

Lezers van deze bundel zullen hun denken uitdagen en verdiepen. Elke zin lijkt moreel geladen. Neem het essay *Waarheid en politiek*, waarin ze overtuigend uiteenzet dat het tegenovergestelde van waarheid de leugen is. Zo transformeert Arendt 'waarheid' tot een moreel begrip. Tegelijkertijd benadrukt ze dat oprechtheid nooit een deugd is geweest van politici: er heerst altijd een spanning tussen waarheid en macht.

Alle politici die zonder schaamte de harde feiten ontkennen of zich beroepen op een gebrek aan actieve herinneringen, zouden dit essay voor straf met de hand overschrijven. Regel voor regel.

Tanny Dobbelaar